

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ



การวิจัยเรื่องการสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทย โดยศึกษาเฉพาะกรณีบ้านวังคล้า อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา นี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงแบบแผนของการสื่อสารทางการเมืองในชุมชนชนบทและระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบท ศึกษาและวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างระดับและลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบทที่ได้รับการถ่ายทอดข่าวสารทางการเมืองในระดับและลักษณะที่แตกต่างกัน

ในการดำเนินการวิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยสนาม โดยใช้บ้านวังคล้า อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา เป็นหน่วยวิจัย เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการวิจัยนี้โดยเฉพาะ การรวบรวมข้อมูลกระทำโดยการส่งผู้ช่วยวิจัยออกทำการสัมภาษณ์ประชาชนในหมู่บ้านเป็นรายบุคคล จำนวนข้อมูลที่รวบรวมได้และมีความสมบูรณ์พอที่จะใช้ในการวิจัยมีทั้งสิ้น 312 ชุด

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ประมวลผลข้อมูลเพื่อเตรียมการวิเคราะห์โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ที่สถาบันบริการคอมพิวเตอร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและทำการวิเคราะห์ทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ใช้วิธีการทางสถิติหลายแบบประกอบกัน คือ ทิศทางจากความถี่ ค่าความสัมพันธ์ส่วนร้อยละ การทดสอบด้วยไค-สแควร์ และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์เฉพาะส่วน (partial correlation) แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของข้อมูลและสมมติฐานที่ต้องการทดสอบ

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้ ผลการวิจัยพบว่า

1. ประชาชนในชุมชนชนบทโดยเฉลี่ยมีระดับการสื่อสารทางการเมืองและระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างต่ำ

2. ประชาชนในชุมชนชนบทที่มีระดับการสื่อสารทางการเมืองสูงกว่า มีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงกว่าประชาชนที่มีระดับการสื่อสารทางการเมืองต่ำกว่า เป็นการยืนยันตามสมมติฐานที่ 1 ที่ตั้งไว้ว่า ระดับการสื่อสารทางการเมืองมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

3. ในค่านการสื่อสารทางการเมือง ประชาชนในชุมชนชนบทได้รับอิทธิพลส่วนใหญ่จากการเปิดรับสื่อมวลชนมากกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล ผลที่ได้มีค่านสมมติฐานที่ 2 ที่ว่า ประชาชนในชุมชนชนบทได้รับอิทธิพลจากการสื่อสารระหว่างบุคคล คือ การพูดคุยกับเพื่อนบ้าน กรรมการหมู่บ้าน ผู้อาวุโส ข้าราชการ ตลอดจนนักการเมืองมากกว่าการเปิดรับสื่อมวลชนคือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ

4. ประชาชนในชุมชนชนบทที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทาง การเปิดรับสื่อมวลชน จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงกว่า ผู้ที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทาง การสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งยืนยันสมมติฐานที่ 3 คือ ประชาชนในชุมชนชนบทที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากแบบแผนหรือช่องทาง การสื่อสารทางการเมืองที่แตกต่างกัน จะมีระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกัน

5. ในค่านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประชาชนในชุมชนชนบทเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสำนึกของตนเองและเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบที่ไม่แน่นอนในอัตราที่ใกล้เคียงกัน ส่วนผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการชักจูงระดมพลังจากผู้อื่นนั้นมีจำนวนน้อยกว่าสองประเภทแรก

6. ประชาชนในชุมชนชนบทที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทาง การเปิดรับสื่อมวลชนจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสำนึกของตนเองมากกว่าผู้ที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทาง การสื่อสารระหว่างบุคคล และในทางตรงกันข้าม ประชาชนที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากช่องทาง การสื่อสารระหว่างบุคคลมีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะของการถูกชักจูงระดมพลังมากกว่าผู้ที่

ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากการเปิดรับสื่อมวลชน ผลที่ได้ความซอ้ันยืนยันทรง
ตามสมมติฐานที่ 4 และสมมติฐานที่ 5 ที่ตั้งไว้ในการวิจัยนี้

อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วในบทแรก ๆ ว่า ตามหลักการของการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น หน้าที่และบทบาทของพลเมือง
ผู้เป็นสมาชิกของระบบการเมืองก็คือ การเข้าร่วมทางการเมืองทั้งในรูป
ของการเรียกร้องและการสนับสนุนต่อระบบการเมือง แต่ในทางความเป็นจริง
ในระบบการเมืองของประเทศไทยนั้น ผู้มีอำนาจในการปกครองมักจำกัดขอบเขต
ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนให้อยู่ในลักษณะที่เป็นการสนับสนุน
และจงรักภักดีต่อรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจในการปกครอง และมีอังกว่ การเข้าร่วม
มีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะของการเรียกร้องนั้นจะนำมาซึ่งความไร้เสถียรภาพ
ของระบบการเมืองหรือก่อให้เกิด"ความไม่สงบเรียบร้อย"ในประเทศ

ในทัศนะของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การให้มีเสถียรภาพในการพูด
การอ่าน การเขียน และการโฆษณาตามรัฐธรรมนูญนั้นมิได้เป็นเสถียรภาพหรือ
การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง เนื่องจากผู้มีอำนาจทางการเมืองไม่ได้
ให้ความสนใจที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้เสถียรภาพนั้นอย่างจริงจัง เสถียรภาพ
อันแท้จริงน่าจะมีความหมายรวมไปถึงการที่ประชาชนได้เข้าร่วมในการ
ตัดสินใจในกรณีสำคัญหรือนโยบายของประเทศ¹

อย่างไรก็ตามเนื่องจากการที่ประชาชนในประเทศมีจำนวนมากมาย
นับสิบล้านคนและส่วนใหญ่ขาดทักษะ ทักษะ และไม่มีความผูกฝ่ในการเมือง
การปกครองอยู่ตลอดเวลา ประกอบกับกระบวนการในการตัดสินใจในระบบการเมือง
มีลักษณะสลับซับซ้อน ต้องการผู้ตัดสินใจที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องนั้น ๆ เป็น

¹พรศักดิ์ บ่องแก้ว, "กรอบการมองพฤติกรรมทางการเมือง" หน้า 78.

พิเศษ ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้นจึงมีไต่หมายถึงการให้ประชาชนให้ความสนใจฝักใฝ่อยู่กับเรื่องของการเมืองการปกครองตลอดเวลา หรือต้องรับผิดชอบกับการวางแผนงาน จัดการบริหารในรายละเอียด แต่จะต้องมีสถาบันทางการเมืองที่เพียงพอแก่ความจำเป็น มีการเลือกตั้งเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเลือกผู้นำและควบคุมตรวจสอบการทำงานของผู้นำนั้น ตลอดจนเปิดโอกาสให้เขามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง

ถ้าพิจารณาในแง่ของเสถียรภาพทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในเมืองในลักษณะของการเรียกร้องจะเป็นปัจจัยสำคัญของการปรับตัวให้เข้าสู่สภาวะสมดุลของระบบการเมือง กล่าวคือ การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะที่เป็นการเรียกร้องนั้นจะเป็นผลสะท้อนกลับ (feedback) จากผลการปฏิบัติงานของระบบการเมืองนั้น ๆ และจะทำให้ระบบการเมืองนั้นต้องมีการปรับตัวและปรับการทำงาน แก้อัปเดตให้สามารถเข้าสู่เป้าหมาย คือการจัดสรรทรัพยากรที่มีคุณค่าในสังคมในลักษณะที่สมาชิกในระบบการเมืองส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นสมควร ในระบบการเมืองที่ปิดกั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะของการเรียกร้อง เช่น การประท้วง การแสดงความคิดเห็นตักท้วง คัดค้านการทำงานของรัฐบาล ฯลฯ อาจจะถูกเหมื่อนว่าเป็นระบบการเมืองที่มีความสงบเรียบร้อยและมีเสถียรภาพ แต่ในระยะยาวแล้ว ระบบการเมืองนั้นอาจไม่สามารถตอบสนองความต้องการหรือความจำเป็นของสมาชิกของระบบการเมืองนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญของระบบการเมือง เนื่องจากไม่ยอมรับผลสะท้อนกลับในเชิงเรียกร้องหรือคัดค้าน ทำให้ระบบการเมืองนั้นมีประสิทธิภาพลดลงและจะขาดความชอบธรรมลงเป็นลำดับจนอาจนำมาซึ่งความไร้เสถียรภาพของระบบการเมืองในที่สุด

ในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบทซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ จากการวิจัยนี้พบว่า ระดัับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนโดยเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ ยกเว้นการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะ

ของการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ถ้าพิจารณาตามแนวความคิดของเจมส์ ดี. บาร์เบอร์ ที่ว่า ปัจจัยหลักที่มีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล ได้แก่ แรงจูงใจ โอกาส และทรัพยากร ซึ่งปัจจัยทั้งสามนี้จะเกี่ยวข้องเป็นแรงหนุนและชดเชยซึ่งกันและกัน¹ ประชาชนในชนบทของไทยส่วนใหญ่จะจัดอยู่ใน ประเภทที่ไม่มีปัจจัยทั้งสามประเภทอย่างเพียงพอที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้นนัก

โอกาสของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบทจัดว่าอยู่ในระดับต่ำ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นรูปแบบของการเข้ามีส่วนร่วมที่ประชาชนมีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมมากที่สุด ถึงแม้ว่าการเลือกตั้งจะมีขึ้นอย่างไม่สม่ำเสมอ แต่เมื่อมีการเลือกตั้งขึ้น รัฐบาลและหน่วยราชการที่รับผิดชอบจะพยายามสร้างโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วม เช่น ในกิจการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับสถานที่ ก็พยายามกำหนดหน่วยเลือกตั้งให้ชาวบ้านสามารถไปลงคะแนนได้สะดวกพอสมควร ผู้สมัครและพรรคการเมืองที่ต้องการหาเสียงก็จะพยายามสร้างโอกาสให้ประชาชนได้ไปลงคะแนนเสียงเพื่อสนับสนุนตนเอง โดยการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ยานพาหนะที่จะไปยังหน่วยเลือกตั้ง เป็นต้น แต่สำหรับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบอื่น ๆ เวลาที่เป็นอุปสรรคสำคัญที่จำกัดโอกาสของการเข้ามีส่วนร่วม เนื่องจากชาวบ้านในชนบทต้องใช้เวลายิ่งใหญ่ในการทำมาหากินและฐานะทางเศรษฐกิจก็ไม่เอื้ออำนวยให้มีเวลานอกเหนือจากการหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวมากนัก เวลาที่จะให้ความสนใจและติดตามข่าวสารทางการเมืองก็มีอยู่น้อย โอกาสที่จะติดต่อกับสถาบันทางการเมืองที่จะเป็นช่องทางของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น พรรคการเมืองก็มีอยู่น้อย เนื่องจาก ความห่างไกลจากเมืองใหญ่และความไม่สะดวกด้านการคมนาคมเป็นสำคัญ

¹ James D. Barber, Citizen Politics (Chicago:Markham, 1969), p

ส่วนในค่านแรงจูงใจนั้น เนื่องจากประชาชนทั่วไปในชนบทยังมีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำและโอกาสที่จะเปิดรับข่าวสารทางการเมืองต่าง ๆ มีอยู่น้อย ทำให้ขาดความรู้สึกว่า การเมืองการปกครองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญต่อชีวิตของตน (political proximity) จึงมีความสนใจทางการเมืองต่ำ เช่นเดียวกับความรู้สึกลึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ทำให้แรงจูงใจของประชาชนในชนบทโดยทั่วไปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

ยิ่งถ้าพิจารณาในแง่ทรัพยากรแล้ว ประชาชนในชนบทขาดทรัพยากรที่จะเอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็น ความรู้ ทักษะ และเงิน ประชาชนในชนบททั่วไปจึงอยู่ในประเภทที่มีความรู้ต่ำ ซึ่งไม่ได้กังวลว่า การตัดสินใจทางการเมืองใดสำคัญหรือไม่สำคัญ มีผลกระทบต่อตัวเขาหรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด ๆ ในด้านทักษะ การที่ชาวชนบทได้รับการศึกษาไม่มาก และมีความรู้ทางการเมืองค่อนข้างน้อยย่อมทำให้เกิดความลำบากในการรับรู้และเข้าใจระบบการเมืองและประเด็นทางการเมืองที่เกิดขึ้น ตลอดจนงานอาชีพก็ไม่ได้เสริมให้เกิดประสบการณ์และทักษะทางการเมืองเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด นอกจากนี้ประชาชนในชนบทยังขาดแคลนทรัพยากรสำคัญที่สามารถนำมาซึ่งทรัพยากรอื่น ๆ ได้ คือ เงิน ซึ่งจะสามารถซื้อทั้งเวลาและความรู้ทักษะต่าง ๆ ได้ ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่มีรายได้น้อยจึงไม่สามารถใช้เงินเป็นทรัพยากรในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างเต็มที่เท่าผู้ที่มั่งคั่งทางเศรษฐกิจนั่นเอง

เจมส์ ดี บาร์เบอร์ เสนอว่า ทรัพยากรหลักที่มีความสำคัญมากต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง คือ ความรู้¹ สำหรับในชนบท การสื่อสารทั้งโดยการเปิดรับสื่อมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นน่าจะสามารถมีบทบาทในการสร้าง

¹ Ibid., p. 16.

ความรู้ทางการ เมืองแก่ประชาชนได้อย่างมาก โดยประชาชนจะได้รับข่าวสาร ข้อมูล ความเคลื่อนไหวทางการ เมืองต่าง ๆ ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับหลักการ และกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการ เมืองการปกครอง จากการศึกษา วิจัย อ่านหนังสือพิมพ์ หรือพูดคุยกับบุคคลอื่น ๆ

จากผลการวิจัยนี้ยืนยันแนวสมมติฐานนี้ โดยพบว่า ผู้ที่มีระดับการสื่อสาร ทางการ เมืองสูงจะมีระดับการ เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง สูงกว่าผู้ที่มีระดับการ สื่อสารทางการ เมืองต่ำกว่า และมีแนวโน้มที่จะ เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ด้วย ความสำนึกของตนเองมากกว่าการ ถูกชักจูง ระดมพลจากผู้อื่น

แต่เมื่อศึกษาถึงระดับการ สื่อสารทางการ เมืองของประชาชนในชนบท ของไทยพบว่า โดยทั่วไปมีระดับการ สื่อสารทางการ เมืองไม่สูงนัก นั่นคือได้รับ ข่าวสารทางการ เมืองน้อยและพบด้วยว่าระดับความรู้ทางการ เมืองก็ค่อนข้างต่ำ เป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าประชากรส่วนใหญ่ในการ วิจัยนี้จะมีวิทยุอยู่ในครอบครองและมี ผู้ระบุว่า ได้ฟังรายการข่าวบ่อยครั้ง แต่รายการวิทยุที่ได้รับความสนใจมากที่สุด ก็รายการบันเทิงประเภทต่าง ๆ และการที่ประชากรส่วนใหญ่ได้รับฟังรายการ ข่าวบ่อยครั้งก็เนื่องจากรายการภาคข่าวเป็นรายการภาคบังคับ มิใช่เกิดจากความ สนใจที่จะรับทราบข่าวสาร

ดังนั้น รัฐบาลควรจะใช้ประโยชน์จากสื่อประเภทวิทยุในการ ส่งข่าวสาร ของทางราชการ ข่าวเกี่ยวกับการ เมืองการปกครองให้มากขึ้น โดยการ เสนอ รายการต่าง ๆ ที่มีเนื้อหามุ่งสร้างความรู้ทางการ เมืองแก่ประชาชนและมีรูปแบบ ที่น่าสนใจ เข้าใจง่ายและมี โคมุ่งเน้นถึงการ สร้างความสนับสนุนต่อรัฐบาลแต่เพียง อย่างเดียวเช่นในปัจจุบัน รายการวิทยุควรมีส่วนเราให้ประชาชนเกิดความสนใจ ทางการ เมือง ตระหนักถึงความ เกี่ยวของและผลกระทบจากการ เมืองที่มีต่อชีวิต ประจำวันและเห็นความสำคัญตลอดจนเชื่อมั่นว่าตนจะสามารถมีบทบาทต่อการ คัดเลือก ในระบบการ เมือง

นอกจากนี้ในการ วิจัยนี้ยังพบว่า หนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่ เข้าถึงประชาชนใน

ชนบทที่ห่างไกลได้ไม่มากนัก เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการ เช่น ระดับการรู้หนังสือค่อนข้างต่ำของประชาชน ความไม่สะดวกในการได้อ่านหนังสือพิมพ์มาอ่าน และการขาดทักษะในการทำความเข้าใจกับประเด็นต่าง ๆ ที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์ การที่ประชาชนในชนบทมีระดับการรู้หนังสือไม่สูงมากพอที่จะอ่านหนังสือได้อย่างคล่องแคล่วทำให้ไม่สามารถอ่านและทำความเข้าใจกับเนื้อหาสาระทางการเมืองต่าง ๆ ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ได้ก็เท่าผู้ที่มีการศึกษาคิดว่า ขณะเดียวกันฐานะทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับยากจนเป็นส่วนใหญ่ทำให้ประชาชนเหล่านี้ไม่มีโอกาสที่จะซื้อหนังสือพิมพ์มาอ่านเองเป็นประจำได้ และในชนบทที่ห่างไกล หนังสือพิมพ์ก็หาไม่ได้ง่าย ๆ เหมือนในเขตเมืองใหญ่เนื่องจากการคมนาคมที่ไม่สะดวกและระยะทางที่ห่างไกลจากกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นที่ผลิตหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่

ดังนั้น โครงการสร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านจึงเป็นโครงการที่ควรได้รับการสนับสนุนให้เกิดขึ้นและใช้ประโยชน์ได้ในทางความเป็นจริงและแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบันเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือพิมพ์ เช่น ความล่าช้าในการส่งหนังสือพิมพ์ไปยังหมู่บ้าน การขาดการประชาสัมพันธ์ให้ทราบว่ามีที่อ่านหนังสือพิมพ์และชักชวนให้เกิดความสนใจที่จะไปอ่าน เป็นต้น ส่วนการแก้ปัญหาในระยะยาวก็คือ การขยายการศึกษาในชนบทให้ทั่วถึง โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นจริง คือ การอ่านออกเขียนได้ของประชาชนเป็นสำคัญ

ส่วนสื่อบุคคลที่มีบทบาทสำคัญสูงสุด คือ ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นทั้งผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กล่าวคือ ได้รับความแต่งตั้งจากราชการด้วย และเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากลูกบ้านด้วย จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ใหญ่บ้านเป็นแหล่งข่าวสารทางการเมืองที่มีความสำคัญเป็นอันดับสองและเป็นที่ยึดถือรองลงมาจากสื่อประเภทวิทยุ แก่งท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ผู้ใหญ่บ้านเองก็มีระดับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองไม่สูงไปกว่าชาวบ้านทั่วไปนักและมีได้เห็นความสำคัญของบทบาทในการสื่อสารข่าวสารทางการเมืองนอกเหนือจากที่ได้รับมอบหมาย

จากทางราชการ ดังนั้นทางราชการควรมีโครงการพัฒนาความรู้ทางการ เมือง
ของผู้อยู่ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านคนอื่น ๆ เพื่อให้สามารถเป็นผู้นำทางความ
คิดเห็นที่สำคัญของหมู่บ้านซึ่งเป็นหน่วยสำคัญในกระบวนการสื่อสารสองชั้นก่อน

การประชุมชาวบ้านที่ข้าราชการจากอำเภอจัดขึ้นเมื่อเข้าไปเยี่ยมเยียน
หมู่บ้านก็อาจใช้เป็นส่วนสื่อสารทางการเมืองที่สำคัญได้ เนื่องจากประชาชน
ในชนบททั่วไปมีความเชื่อถือต่อข้าราชการมากอยู่แล้ว ดังนั้นจึงควรใช้ประโยชน์
จากการประชุมในลักษณะนี้ให้มากขึ้น โดย นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองการ
ปกครองที่ชาวบ้านสามารถเข้าใจได้ง่ายและมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับตนเองเพื่อ
ก่อให้เกิดความสนใจขั้นพื้นฐานเสีย ก่อนและควรพยายามสนับสนุนการแสดงความ
คิดเห็นของชาวบ้านเพื่อเป็นการฝึกฝนการ เขามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับ
พื้นฐาน

นอกจากนี้การพัฒนาสถาบันทางการเมืองในระดับประเทศ เช่น พรรค
การเมือง ก็จะมีผลให้ข่าวสารทางการเมืองเข้าไปถึงประชาชนในชนบทได้มาก
ขึ้นเช่นกัน กล่าวคือ ถ้าพรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง มีความต่อเนื่องจนสามารถ
ขยายสาขาพรรคออกไปได้ทั่วทุกท้องถิ่น พรรคการเมืองก็จะสามารถเป็นตัวการใน
การให้การ เรียนรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน ขกระคับการรับรู้อข้อมูลข่าวสารทาง
การเมืองและเป็นช่องทางของการ เขามีส่วนร่วมทางการเมืองต่อไป ประการ
สำคัญก็คือ พรรคการเมืองไม่ควรให้ความสำคัญกับการหาเสียงสนับสนุนแก่พรรค
เพียงอย่างเดียว ควรมีบทบาทในการให้การศึกษามองการเมืองด้วย

จากทวิวิจัยที่ได้นำเสนอมาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า การสื่อสารทางการเมือง
โดยช่องทางต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการ เขามีส่วนร่วมทางการเมือง
เมืองของประชาชนในชนบท อาจกล่าวได้ว่าเป็นบทบาทในการให้การศึกษามอง
การเมืองแก่ประชาชนเหล่านั้นอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อทดแทนการศึกษาใน
ระบบโรงเรียนอย่างเป็นทางการที่ขาดออกไปเมื่อบุคคลเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ในสังคม

ชนบทไทยปัจจุบัน ทั้งสื่อสารมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคลก็สามารถเป็นช่องทางของการสื่อสารทางการเมืองได้ โดยมีข้อได้เปรียบในคนละด้าน คือ สื่อสารมวลชนจะสามารถให้ข้อมูลข่าวสารที่กว้างขวางในปริมาณที่มากกว่า สามารถส่งผ่านข่าวสารได้ครบถ้วนและตรงตามความหมายและขอบเขตที่ผู้ส่งสารต้องการ ขณะที่การสื่อสารระหว่างบุคคลจะสามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับข่าวสารทางการเมืองได้อย่างลึกซึ้งและสื่อบุคคลจะสามารถสื่อสารกับผู้รับสาร เกิดความเข้าใจได้เต็มที่ เพราะจะสามารถซักถาม ถกเถียงกันได้ในพื้นที่เห็นใจ ซึ่งสื่อมวลชนจะไม่สามารถทำได้ แต่สื่อบุคคลไม่สามารถให้ข้อมูลข่าวสารได้ในปริมาณมากหรือกว้างขวางในประเด็นต่าง ๆ ได้เท่ากับสื่อมวลชนและบางครั้งอาจส่งผ่านรายละเอียดได้อย่างครบถ้วนเท่ากับสื่อมวลชน ดังนั้นอาจสรุปสั้น ๆ ได้ว่า สื่อมวลชนจะสามารถส่งข่าวสารได้มากกว่า ขณะที่การสื่อสารระหว่างบุคคลจะทำให้เกิดความเข้าใจในข่าวสารทางการเมืองได้ลึกซึ้งกว่า

ในการสื่อสารทางการเมืองจึงควรใช้ประโยชน์จากช่องทางทั้งสองให้สอดคล้อง ส่งเสริมและทดแทนซึ่งกันและกัน เนื่องจากชนบทไทย สื่อมวลชนยังไม่สามารถเข้าถึงมวลชนได้เต็มที่ เพราะ ข้อจำกัดทางด้านการศึกษา ความสามารถที่จะทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ตลอดจนปัญหาเรื่องรายได้ที่ต่ำจนไม่สามารถเป็นเจ้าของสื่อได้ แต่สื่อบุคคลแต่เพียงอย่างเดียวก็ยังไม่สามารถส่งผ่านข่าวสารได้มากและทั่วถึง เพราะ บุคคลที่เป็นสื่อของข่าวสารทางการเมืองก็มีอยู่ไม่มากนักและบางครั้งก็อาจไม่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นทางการเมืองอย่างกว้างขวางในทุกเรื่อง จึงควรพิจารณาข้อเสนอเกี่ยวกับการใช้การสื่อสารแบบสองขั้นตอนเพื่อการสื่อสารทางการเมือง

จากการศึกษาของยูเนสโกในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ พบว่าการใช้ช่องทางในการสื่อสารทั้งสองประเภทร่วมกันในรูปของการสื่อสารสองขั้นตอนจะสามารถสร้างการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองได้ดีกว่าการใช้ช่องทางใดช่องทางหนึ่งแต่ลำพัง ดังนั้น ในการพัฒนาระดับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของประชาชน

ในชนบทของไทยก็ควรใช้การสื่อสารแบบสองชั้นตอนนี้ โดยพยายามสนับสนุนให้ประชาชนได้มีโอกาสรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น จักรายการข่าวที่น่าสนใจ สร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ในหมู่บ้าน ฯลฯ แล้วนำมาพูดคุย อภิปราย หรือถกเถียงกันเองหรือกับบุคคลที่มีความรู้ทางการเมืองในหมู่บ้านเพื่อสร้างความเข้าใจและแกไขข้อสงสัยต่าง ๆ ที่ไม่สามารถเข้าใจได้จากการรับข่าวจากสื่อมวลชน และถ้ามีบุคคลใดที่ไม่สามารถเปิดรับสื่อมวลชนได้ เช่น อ่านหนังสือไม่ได้ หรือไม่มีวิทยุ บุคคลอื่น ๆ ที่มีโอกาสได้รับข่าวก็สามารถจะถ่ายทอดข่าวจากสื่อมวลชนให้รับทราบอีกชั้นหนึ่งได้

ดังนั้น จากผลการวิจัยนี้อาจสรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองหรือการได้รับข่าวสารทางการเมืองมีอิทธิพลอย่างมากต่อการขยายตัวของกรมมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือ การใช้ประโยชน์จากการสื่อสารโดยช่องทางต่าง ๆ นั้นสามารถมีบทบาทในการให้การศึกษาทางการเมืองและเพิ่มพูนความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนในชนบทอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการพัฒนาระบบประชาธิปไตยในประเทศไทย ซึ่งอาจนำไปอนุมานใช้ประกอบการพิจารณาวางแผนการใช้การสื่อสารเพื่อช่วยในการพัฒนาทางการเมืองในประเทศไทยต่อไป..

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย